

Ngoại ô của Ljubljana Slovenia, nơi du khách có thể trải nghiệm du lịch sinh thái. Ảnh internet

CÁCH TIẾP CẬN QUY HOẠCH PHÁT TRIỂN ĐÔ THỊ DU LỊCH SINH THÁI BỀN VỮNG TRƯỜNG HỢP PHƯỜNG SA PA

KTS. THÀNH QUANG¹

Bài viết đưa ra cách tiếp cận quy hoạch phát triển đô thị du lịch sinh thái bền vững từ trường hợp thực tế của phường Sa Pa, nơi được coi là một đô thị du lịch sinh thái đẳng cấp. Bài viết cũng nhấn mạnh vào các khái niệm, mục tiêu, nguyên tắc quy hoạch, cũng như cấu trúc, hình thái của đô thị du lịch sinh thái bền vững. Với đô thị này, con người có thể sống, làm việc, thực hành du lịch, giải trí trong một không gian sinh thái – văn hoá đặc sắc...

Sustainable Ecotourism Urban Development Planning Approach - The Case of Sa Pa Ward.

Abstract: This article presents a sustainable ecotourism urban development planning approach based on the case of Sa Pa Ward, considered a high-class ecotourism city. The article also emphasizes the concepts, objectives, planning principles, as well as the structure and form of a sustainable ecotourism city. In this type of city, people can live, work, practice tourism, and enjoy leisure activities in a unique ecological and cultural space...

An ecotourism city is an urban space that rationally utilizes resources and creates tourism products closely linked to nature and local culture. In an eco-tourism city, people can live, work, and engage in tourism and recreation within a unique ecological and cultural space at appropriate distances, and transportation within the city must be green, such as walking, cycling, electric motorbikes, and environmentally friendly public transport (with the Ecocity movement as the main focus).

Sa Pa, with its immense tourism potential, is planned as an eco-tourism city, with the view of maximizing the preservation of the natural ecosystem structure (landscapes, hills, streams, terraced rice fields...). The principle of preserving and efficiently utilizing natural ecological areas and ethnic villages is a core requirement for all choices regarding the spatial organization of an eco-tourism city.

Keywords: eco-tourism city, urban tourism spatial form, ecosystem structure;

1. Đặt vấn đề.

Đô thị sinh thái (Ecocity), là mô hình đô thị hướng tới sự phát triển bền vững, hài hòa với thiên nhiên và đảm bảo chất lượng cuộc sống cho cư dân. Đô thị sinh được quy hoạch và phát triển theo hướng bảo vệ môi trường, tối ưu hóa không gian xanh, sử dụng tài nguyên bền vững, và tạo ra môi trường sống trong lành, gần gũi với thiên nhiên. Đô thị du lịch sinh thái (Eco-tourism city) là đô thị được quy hoạch và phát triển dựa trên nguyên tắc bảo tồn môi trường tự nhiên, sử dụng hợp lý tài nguyên và tạo ra các sản phẩm du lịch gắn liền với thiên nhiên, văn hoá bản địa. Đây là mô hình đô thị kết hợp giữa không gian sống và không gian du lịch sinh thái hướng đến phát triển bền vững.

Theo các nhà đô thị học, đô thị phải được xem như là một Sinh vật (Organism) - Một cơ thể sống. Trong quá trình phát triển cần tránh tình trạng mất cân đối, phá vỡ sự hài hòa vốn có của đô thị. Sự gia tăng qui mô dân số cũng như sự mở rộng qui mô đất đai đô thị một cách tùy tiện, duy ý chí sẽ dẫn đến tình trạng mất cân đối trong phát triển. Nó giống như một sinh vật có cơ thể bình thường nhưng lại mang một cái đầu quá to. Đây là trạng thái đang “lâm bệnh”, và tất nhiên là nó khó có thể tồn tại lâu dài và không thể phát triển bền vững được. Đô thị còn được xem như là một đơn vị sinh thái (ecological unit). Hoạt động của nó bao gồm những nhập lượng (inputs) thông thường là: Lương thực - Thực phẩm, Nhiên liệu - Năng lượng, nguyên vật liệu, cấp nước... Còn xuất lượng từ đô thị là các chất gây ô nhiễm (Pollutants), tiếng ồn, rác thải, chất thải độc hại, sự biến đổi khí hậu... Đô thị du lịch sinh thái là một không gian đô thị sử dụng hợp lý tài nguyên và tạo ra các sản phẩm du lịch gắn liền với thiên nhiên, văn hoá bản địa. Trong đó con người có thể sống, làm việc, thực hành du lịch, giải trí trong một không gian sinh thái - văn hoá đặc sắc với khoảng cách thích hợp và giao thông trong

Eco-tourism city phải là giao thông xanh như đi bộ, xe đạp, xe máy điện và phương tiện giao thông công cộng thân thiện với môi trường (lấy phong trào Ecocity là chủ đạo).

2. Mục tiêu quy hoạch phát triển đô thị sinh thái

- + Tạo điểm đến du lịch chất lượng cao;
- + Bảo vệ tài nguyên thiên nhiên và đa dạng sinh học;
- + Nâng cao chất lượng sống của cư dân;
- + Định hướng phát triển kinh tế bền vững; hạn chế phát triển công nghiệp gây ô nhiễm...

3. Đặc điểm chính của đô thị du lịch sinh thái.

- + Gắn với hệ sinh thái tự nhiên (rừng, sông, hồ, biển, vườn quốc gia...);
- + Kiến trúc - hạ tầng thân thiện môi trường, mật độ xây dựng thấp;
- + Ưu tiên không gian xanh, cảnh quan mở, giao thông khí thải thấp;
- + Hoạt động du lịch bền vững, không gây ô nhiễm hay phá vỡ hệ sinh thái;
- + Cộng đồng đại phương tham gia tích cực vào phát triển du lịch và được hưởng lợi từ hoạt động này;
- + Bảo tồn, phát huy giá trị văn hoá bản địa.

4. Các nguyên tắc quy hoạch đô thị du lịch sinh thái

- + Xâm phạm ít nhất đến môi trường tự nhiên;
- + Đa dạng hóa nhiều nhất việc sử dụng đất, chức năng đô thị và các hoạt động khác của con người;
- + Trong điều kiện có thể, cố giữ cho hệ thống đô thị được khép kín và tự cân bằng. Nghiên cứu, xác định cho thành phố “các khu vực sinh học (bioregion) hơn là lấn chiếm các vùng ven đô để mở rộng đô thị;
- + Giữ cho sự phát triển dân số đô thị và tiềm năng của môi trường được cân bằng một cách tối ưu.

5. Hình thái không gian và cấu trúc đô thị du lịch sinh thái

Hình thái không gian (Spatial Form): Phân

bố theo hướng “tựa thiên nhiên” (Nhà cửa, công trình thường không dàn kín, mà phân bố dọc theo cảnh quan tự nhiên: sông, hồ, rừng, đồi; Mật độ xây dựng thấp, nhiều khoảng trống, nhiều mảng xanh bao phủ); Không gian mở - nhiều tầng sinh thái (Công viên, hành lang xanh, vườn cộng đồng, mặt nước trải đều; Giữa các khu có đệm sinh thái (green buffer) để giảm nóng và ô nhiễm...); Bàn sắc dựa trên văn hoá bản địa và đặc điểm điều kiện tự nhiên.

Cấu trúc đô thị (Urban Structure): Cấu trúc “đô thị phân tán bền vững” (Không tập trung quá đông ở một điểm; Các khu chức năng tách nhẹ ra để giảm áp lực môi trường); Trục xanh - trục nước làm xương sống (Sông/hồ hoặc mạng lưới công viên chính là trục tổ chức đô thị, chứ không phải đường phố như đô thị thông thường; Các hoạt động du lịch, giao thông, dịch vụ xoay quanh trục xanh - trục nước này...); Giao thông xanh, sạch (Lối đi bộ, xe đạp, xe điện nhỏ; Hạn chế xe lớn vào lõi khu du lịch sinh thái để bảo vệ không khí...); Khu du lịch - khu ở - khu bảo tồn liên kết chặt chẽ (Khu du lịch gắn với vùng cảnh quan nhạy cảm nhưng giới hạn mật độ; Khu ở bố trí ở vùng ít tác động hệ sinh thái; Khu bảo tồn sinh thái được giữ nguyên hoặc phục hồi...). Khu ở, khu du lịch, khu văn hoá đều lấy yếu tố tự nhiên làm điểm nhấn (đồi núi, rừng ngập mặn, hồ, sông, suối, vịnh ...).

Theo các nhà sinh thái học, qui hoạch đô thị, để xây dựng đô thị du lịch sinh thái thì đô thị đó cần phải đạt những chỉ tiêu sau: (1) Có diện tích cây xanh đầu tư cao, tính trên đầu người 12 - 15m², có mảng xanh, bãi cỏ bờ sông, suối, khoảng cách giữa khu dân cư và sản xuất công nghiệp. Các trục lộ giao thông cũng cần cây xanh, cây che bóng mát ngăn chặn tiếng ồn, bụi và tăng cường trao đổi ôxy. (2) Bảo đảm nguồn nước cấp 150 - 200 l/ngày/người; xử lý triệt để nước thải. (3) Hệ thống giao thông và những phương tiện giao thông đảm bảo tiêu chuẩn và mật độ

đường trên số dân, dành khoảng 30% diện tích cho lưu thông, không gian thoáng. (4) Bố trí quy hoạch khu nhà ở, khu làm việc, khu dịch vụ, thương mại, du lịch, vui chơi giải trí hợp lý; mức độ tăng dân số và phát triển kinh tế - xã hội của đô thị được giữ ở mức phù hợp với khả năng “chịu tải” của môi trường và tài nguyên thiên nhiên, tài nguyên nhân văn; hạn chế sử dụng năng lượng nhiên liệu hóa thạch, sử dụng năng lượng mặt trời, năng lượng gió tự nhiên. (5) Diện tích mặt nước (ao, hồ, sông, rạch) cân đối với diện tích dân số đô thị để tạo cảnh quan thiên nhiên...

Như vậy, có thể hình dung ra hình thái không gian đô thị du lịch sinh thái có tính “linh hoạt”, “mềm”. Nó không nhất thiết phải có những “ranh cứng” mang tính kỹ thuật để phân định “ranh” các phân khu chức năng cũng như “ranh” phát triển đô thị. Tuy nhiên cái “ranh” này cũng cần phải được kiểm soát để đảm bảo giới hạn một cách hợp lý kích thước của đô thị. Hình thái, cấu trúc không gian này chủ yếu nương tựa vào “hệ khung thiên nhiên” và giá trị văn hoá bản địa có trong đô thị và vùng phụ cận, mang tích kết nối vùng để xây dựng, phát triển một cách linh hoạt các khu chức năng đô thị.

Về căn bản cấu trúc đô thị du lịch sinh thái phải đảo bảo: (1) Hệ khung thiên nhiên, giá trị văn hoá bản địa có trong đô thị và phụ cận cơ bản được bảo toàn. Sự đa dạng sinh học của đô thị phải được đảm bảo với các hành lang cư trú tự nhiên, nuôi dưỡng sự đa dạng sinh học và đem lại sự tiếp cận với thiên nhiên để du lịch, nghỉ ngơi giải trí; (2) Giao thông đô thị với thứ tự ưu tiên (giao thông đi bộ, xe đạp, giao thông công cộng bằng xe điện hoặc tàu điện ngầm, xe bus, ô tô con); (3) Sử dụng năng lượng có thể tái tạo như gió, nắng mặt trời..., có các giải pháp bảo tồn năng lượng. Hạn chế sử dụng tài nguyên không tái tạo được; (4) Đáp ứng tốt nhất các yêu cầu về kiến trúc và thiết kế chỗ ở và sinh hoạt cho người dân, đảm bảo về giáo dục và việc

làm...; (5) Công nghiệp trong đô thị du lịch sinh thái với các sản phẩm hàng hóa có thể tái sử dụng, tái sản xuất và tái sinh. Các quy trình công nghiệp bao gồm cả việc tái sử dụng các sản phẩm phụ và giảm thiểu sự vận chuyển hàng hóa; (6) Phát triển nông nghiệp đô thị trong đô thị du lịch sinh thái theo hướng nông nghiệp sạch, hữu cơ; kết hợp giữa nông nghiệp đô thị với du lịch sinh thái...

6. Sa Pa đô thị du lịch sinh thái đẳng cấp.

Sa Pa nằm trên độ cao trung bình từ 1.500m đến 1.800m so với mực nước biển. Điểm cao nhất là đỉnh Fansipan - “Nóc nhà Đông Dương” có độ cao 3.143m. Địa hình Sa Pa có độ dốc lớn, tạo nên những thung lũng sâu và những dãy núi cao hùng vĩ. Sa Pa sở hữu khí hậu ôn đới gió mùa điển hình của vùng núi cao, với độ ẩm trung bình 83-87%. Hiện tượng sương mù xuất hiện thường xuyên, đặc biệt vào buổi sáng sớm và chiều tối, tạo nên vẻ đẹp huyền ảo, thơ mộng. Điều đặc biệt là trong một ngày, du khách có thể trải qua cả bốn mùa Xuân, Hạ, Thu, Đông... với những cảm xúc lãng mạn...

Sa Pa có tiềm năng du lịch to lớn nhờ cảnh quan thiên nhiên hùng vĩ (Fansipan, ruộng bậc thang, núi Hàm Rồng, thác Bạc, Cầu Mây...), khí hậu ôn hòa và bản sắc văn hóa đa dạng của các dân tộc thiểu số (Mông, Dao, Giáy...), cùng với vị trí địa lý thuận lợi, dễ dàng kết nối với các tuyến hành lang kinh tế lớn. Từ lâu Sa Pa đã có thương hiệu du lịch văn hóa – sinh thái nổi bật trong nước và quốc tế. Sa Pa được bình chọn là 1 trong 10 điểm du lịch hấp dẫn nhất Đông Nam Á, 1 trong 50 địa danh đẹp nhất Châu Á. Ngành công nghiệp không khói của Sa Pa đang thực sự cất cánh bởi những sản phẩm chất lượng và đẳng cấp - hình thành một chuỗi giá trị, hấp dẫn có khả năng níu kéo du khách quay trở lại khám phá, tận hưởng...

Về định hướng quy hoạch theo hướng đô thị du lịch sinh thái với quan điểm bảo toàn tối đa cấu trúc hệ sinh thái tự nhiên (cảnh quan, đồi núi, suối, ruộng bậc thang...). Nguyên tắc giữ lại tối đa và sử dụng hiệu quả những vùng sinh thái tự nhiên, làng bản dân tộc là yêu cầu cốt lõi đối với mọi lựa chọn về hình thái tổ chức không gian đô thị du lịch sinh thái. Theo đó, khu vực Sa Pa cần xây dựng các trung tâm du lịch vệ tinh hỗ trợ, chia sẻ chức năng cho trung tâm Khu du lịch Quốc gia (khu vực lõi thị xã Sa Pa cũ) tại các khu vực xã Ngũ Chỉ Sơn, Tả Phìn, Tả Van và Thanh Bình. Khai thác lợi thế về cảnh quan, văn hóa, thiên nhiên của từng khu vực phát triển gắn với các hoạt động du lịch sinh thái, nghỉ dưỡng, chăm sóc sức khỏe, thể thao mạo hiểm, thể dục thể thao chất lượng cao... Bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa đặc trưng của các dân tộc trong khu vực.

Sa Pa - Sơ đồ phân vùng không gian hoạt động du lịch văn hóa – sinh thái

Đối với khu vực lõi trung tâm Sa Pa, phát triển các chức năng hỗn hợp đô thị dịch vụ du lịch. Cải tạo chỉnh trang các khu dân cư hiện hữu bổ sung đồng bộ hệ thống hạ tầng kỹ thuật, hạ tầng xã hội. Mở rộng không gian đô thị về phía Đông Bắc, suối Hồ, phía Bắc tuyến tránh 4D, Hầu Thào, Trung Chải hình thành các trung tâm đô thị, dịch vụ, du lịch mới. Phát triển các khu chức năng đô thị, dịch vụ du lịch chất lượng cao gắn với chủ đề văn hóa Sa Pa dọc thung lũng Mường Hoa, suối Hồ. Giữ gìn, cải tạo mở rộng các bản làng truyền thống trong đô thị kết hợp phát triển du lịch cộng đồng. Bảo tồn phát huy các giá trị cảnh quan tự nhiên, công trình kiến trúc như danh thắng ruộng bậc thang Sa Pa, núi Hàm Rồng, nhà thờ đá...

Bảo vệ, khai thác thế mạnh đặc trưng về bản sắc văn hóa, kiến trúc truyền thống đa dạng các dân tộc để phát triển du lịch bền vững, phù hợp với điều kiện sản xuất kinh tế nông, lâm, ngư nghiệp của từng xã. Cải thiện, nâng cao chất lượng vệ sinh môi trường nông thôn. Bảo vệ, gìn giữ không gian sản xuất nông, lâm, ngư nghiệp của từng xã, đặc biệt là bảo vệ hệ thống ruộng bậc thang nông nghiệp; ứng dụng các kỹ thuật công nghệ cao, quảng bá sản phẩm nông nghiệp kết hợp với du lịch trải nghiệm. Khuyến khích, hỗ

trợ, đào tạo kỹ năng cho cộng đồng, tạo cơ hội điều kiện cho nhân dân tham gia trong hoạt động phát triển du lịch sinh thái và bảo vệ môi trường, cảnh quan và không gian văn hóa truyền thống.

Khai thác, duy trì, nâng cấp hạ tầng và dịch vụ đồng bộ các điểm du lịch cộng đồng nổi bật như: Bản Cát Cát, Lao Chải (văn hóa dân tộc Mông), Bản Dền (văn hóa dân tộc Tày), Nậm Cang, Tả Phìn (văn hóa dân tộc Dao); Nậm Sài (văn hóa dân tộc Dao, Xa Phó), Xín Chải, Lý Lao Chải, Tả Van và các bản dân tộc dọc theo các tuyến giao thông đường tỉnh ĐT 155, ĐT 152. Bảo tồn và phát huy các giá trị cảnh quan gắn với ruộng bậc thang, núi Hàm Rồng, thung lũng Mường Hoa, đỉnh Phan Si Păng nhằm tạo lập hình ảnh đặc trưng riêng của Sa Pa. Bảo vệ và phát huy yếu tố địa hình, cây xanh, mặt nước, nông lâm nghiệp, nông thôn để phát triển hệ thống công viên sinh thái kết hợp hoạt động du lịch, vui chơi giải trí phục vụ người dân và khách du lịch.[3]

7. Thay cho lời kết.

Đô thị du lịch sinh thái là một khái niệm gắn liền với các tiêu chí cụ thể, nhằm tạo ra sự cân bằng với thiên nhiên, cho phép cư dân tận hưởng tối đa chất lượng cuộc sống với sự tác động tối thiểu đến thiên nhiên. Việc xây dựng các đô thị du lịch

sinh thái ngày càng chứng minh được tính ưu việt trước yêu cầu gìn giữ và bảo tồn các nguồn tài nguyên thiên nhiên, văn hoá bản địa đồng thời làm chậm lại hiện tượng ấm lên của trái đất. Các đô thị Việt Nam, nhất là các đô thị có tiềm năng nổi bật về điều kiện cảnh quan tự nhiên, khí hậu, văn hoá...như Đà Lạt, Tam Đảo, Sa Pa...đều có cơ hội để phát triển trở thành các đô thị du lịch sinh thái đẳng cấp, có thương hiệu. Trong kỷ nguyên mới khi các cơ chế chính sách về phát triển đô thị cởi mở linh hoạt hơn, đặc biệt khi nhận thức sâu hơn về giá trị của hệ sinh thái tự nhiên, văn hoá của dân tộc, của một không gian lãnh thổ cụ thể để đủ tự tin đô thị sẽ phát triển bền vững.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đô thị sinh thái/Bùi Kiến Quốc,Viện nghiên cứu Đô thị Paris
2. Đô thị xanh/TS.KTS Lê Thị Bích Thuận
3. Đô Thị Sinh Thái và tiềm năng phát triển tại Việt Nam/TS.KTS Nguyễn Thị Diệu Hương, TS Lê Xuân Hùng, TS Đỗ Trần Tín – Khoa Quy hoạch Đô thị và Nông thôn, Trường Đại học Kiến trúc Hà Nội
4. Quy hoạch chung xây dựng Khu du lịch Quốc gia Sa Pa - thị xã Sa Pa, tỉnh Lào Cai đến năm 2040 (QĐ số 266/QĐ-TTg, ngày 20/3/2023 của Thủ tướng Chính phủ)
5. Quy hoạch chung xây dựng Khu du lịch Quốc gia Sa Pa - thị xã Sa Pa, tỉnh Lào Cai đến năm 2040 (Viup)

CHÚ THÍCH

(1) Hội quy hoạch phát triển đô thị Việt Nam (VUPDA)